

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

*Людмила Міщук
Л. Сапсєнко
Глухів*

У даній статті розглядається робота соціального педагога з обдарованими дітьми та молоддю в загальноосвітніх навчальних закладах. Звертається увага на соціально-психологічний та соціально-інтегрований підходи до соціального захисту обдарованих дітей та їх підтримки, а також на особливості соціально-педагогічної діяльності в навчальних закладах для обдарованих дітей.

Ключеві слова: обдарована дитина, талановита дитина, здібна дитина, педагогічний супровід, близнюковий метод, талант.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розбудови демократичної держави зростає потреба в людях, які володіють нестандартним мисленням, уміють ставити й розв'язувати нові складні завдання, пов'язані з творенням майбутнього. Однак, поки що відчувається дефіцит у творчих неординарних особистостях, висококваліфікованих обдарованих працівниках в економічній, соціальній, політичній та інших сферах життєдіяльності суспільства. Відродження освіти, розбудова національної школи в незалежній Україні, необхідність розвитку інтелектуального потенціалу підростаючого покоління обумовили підвищений інтерес до дослідження проблем розвитку обдарованості в останні десятиріччя.

Діяльність соціального педагога за своїм змістом настільки значно відрізняється від діяльності вчителя-предметника, що вимагає зовсім інших підходів і до організації навчання та роботи з обдарованими дітьми.

Суттєво переглянуто ставлення до учнів, які виявляють неординарні здібності; започатковано систему роботи із виявлення та розвитку обдарованості в дітей, створення умов для їх самореалізації. Провідними науковцями в галузі психології, загальної та соціальної педагогіки розроблено діагностичні, розвивальні й соціальні програми із пошуку обдарованих дітей, їх соціально-психологічного і педагогічного супроводу.

Під соціально-педагогічним супроводом ми розуміємо систему професійної діяльності соціального педагога, спрямовану на створення умов для позитивного розвитку відносин дітей і дорослих в освітній ситуації, психологічний і психічний розвиток дитини з організацією на зону її найближчого розвитку.

Метою соціально-педагогічного супроводу є створення в рамках даного соціально-педагогічного середовища умов для формування особистості учня як суб'єкта освітньої діяльності. Під суб'єктом освітньої діяльності розуміється особа, здатна здійснювати акти вибору власної поведінки відповідно до індивідуальних потреб, громадського обов'язку і можливостей їх реалізації.

У складі Академії педагогічних наук в 2007 р. утворено Інститут обдарованої дитини. Це науково-методичний центр, що проводить фундаментальні і прикладні дослідження з проблем розвитку системи науково-методичного та організаційно-технологічного виявлення та підготовки обдарованої молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема дитячої обдарованості активно розробляється в межах психології, педагогіки, соціальної педагогіки та інших суміжних галузей. Своєчасне виявлення обдарованих дітей, створення необхідних умов для розвитку талантів дитини сприятиме її самореалізації, досягненню успіху й емоційно-позитивного ставлення до себе й особистої діяльності. Тому одним із найважливіших завдань керівника загальноосвітньої школи, практичного психолога, соціального педагога, вчителя, класного керівника є розв'язання проблем виявлення та розвитку творчих обдарувань учнів. У процесі своєї роботи ми спиралися на сучасні дослідження в галузі психології та соціальної педагогіки: проблеми обдарованих (В. Алфімов, В. Крутецький, О. Кульчицька, Н. Лейтес, О. Лодзінська, А. Мудрик, Л. Новікова та ін.); психолого-педагогічних основ формування особистості (І. Бех, Л. Божович, І. Булах, В. Рибалка, Г. Костюк, Н. Кузьміна, Л. Савєнкова, О. Савченко та ін.); особливостей соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю

(І. Зверєва, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, Т. Сущенко та ін.); проблем професійного становлення особистості педагога та підготовки його до навчально-виховної діяльності (С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Євтух, В. Кан-Калик, М. Нікандров, В. Моляко, М. Поташник, С. Сисоєва та ін.); підходів до діагностики творчих здібностей учнів (Г. Айзенк, В. Андрєєв, Б. Бітінас, Ю. Гільбух, А. Зак, О. Лук, Л. Фрідман та ін). Помітити ранній розвиток обдарованої дитини, побачити в кожній дитині особистість, допомогти їй сформуватися, розвинутися і вдосконалитися, розпізнати її індивідуальність, а також створити систему роботи з обдарованими дітьми, що в повній мірі сприятиме розвитку та здібностей, допомагати сприяти розвивати спеціальні здібності – завдання педагогів, сім'ї та громадськості.

Формулювання цілей статті. Мета нашої статті: ознайомлення з основними напрямками роботи соціального педагога з обдарованими дітьми, характеристика понять «обдарована дитина», «талановита дитина», «здібна дитина»; аналіз діагностики обдарованої особистості, визначення критерій оцінки та способів розвитку обдарованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи роботу соціального педагога з обдарованими дітьми, доречно звернути увагу на соціально-психологічний підхід до соціального захисту обдарованих дітей, та соціально-інтегративний – до підтримки обдарованих дітей, а також на особливості соціально-педагогічної діяльності в навчальних закладах для обдарованих дітей.

Соціальний захист обдарованої дитини базується на врахуванні провідних підходів: охоронно-захисного, соціально-педагогічного, соціально-психологічного, соціально-інтегративного. Напрямок захисту обдарованої дитини відображено у Конвенції про права дитини й законах та актах про освіту. Фахівець повинен навчити їх радити й любити, вірити в себе, допомагати знайти їм своє місце й реалізувати всі свої людські можливості й здібності. Останнім часом з'явилися освітні установи, громадські організації та фонди, головною метою яких є виявлення, навчання, розвиток обдарованих дітей. У 1991 р. Уряд України підписав Конвенцію ООН про права дитини і Всесвітню декларацію про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей; у вересні цього ж року Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини. Так, у ст. 28, 29 Конвенції проголошено, що освіта дитини має бути спрямована на розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі, підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості тощо. У 1992 році прийнята Комплексна програма «Творча обдарованість», яка є основним документом, що визначає стратегію пошуку, навчання, виховання і розвитку обдарованих дітей та молоді України. У 1995 році під керівництвом Міністерства освіти України та Національної Академії наук України було створено єдину Малу Академію наук України, метою якої є залучення обдарованої учнівської молоді до наукових досліджень. У 1996 р. прийнята «Концепція становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості». Урядом було схвалено «Концепцію Державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006 – 2010 р.».

Соціальний педагог повинен:

- 1) знайти шляхи взаєморозуміння з обдарованою дитиною, визначити її особливості, взаємовідносини в сім'ї, конфлікти в сім'ї;
- 2) налагодити зв'язок із батьками;
- 3) бути терплячим, ненав'язливим, довірливим.

Соціально-психологічний підхід до соціального захисту обдарованих дітей полягає в тому, що обдарованість дитини можуть встановити професійно підготовлені спеціалісти, які орієнтуються на такі параметри: інтелектуальні здібності, специфічні здібності до навчання, здібності щодо образотворчого мистецтва й музики, психомоторні здібності.

Соціально-інтегративний підхід до підтримки обдарованих дітей передбачає розгляд досвіду щодо створення різних типів навчальних закладів для обдарованої дитини. Ця проблема постає гостро. Так, певна кількість дослідників вважає, що поняття обдарованості не повинно існувати. Популярну точку зору займають прихильники елітної концепції навчання і виховання, які пропонують навчати таких дітей в окремих школах.

Соціально-педагогічний захист обдарованих дітей – це перш за все пом'якшення для них негативних наслідків процесів, які відбуваються в суспільстві, створення умов для реалізації інтересів і життєво необхідних потреб, спираючись на принципи: орієнтація на загальнолюдські цінності, гуманізм, стимулювання обдарованих дітей на розвиток їх

особистісних сил.

В книжці В. Оствальда «Видатні люди, – писав уже цитований нами автор, – майже всі були в дитинстві дуже поганими учнями. Це пояснюється тим, що школа прагне до того, щоб її вихованці набули певних «середніх» знань у галузі найрізноманітніших предметів, а особлива здібність і любов учня до окремих предметів, яка буває звичайно пов'язана з відразою до інших предметів, переслідується школою як у найвищій мірі небажаний напрям розуму. Але крайня однобічність якраз є однією з найхарактерніших (правда, не цілком безумовних) ознак майбутніх видатних людей, і прагнення школи усунути або знищити цю однобічність означає не що інше, як прагнення по можливості заглушити таланти майбутнього генія» [12. 307].

У справедливості цих слів можна переконатися на прикладі юного А. Ейнштейна. Інтерес до математики з'явився в Ейнштейна рано. У дванадцятирічному віці він придбав підручник з геометрії і, як роблять усі школярі, взявся його гортати. Перша ж сторінка захопила його, і він не міг відірватися від книжки. У мюнхенській гімназії, де минули його перші шкільні роки, він випередив своїх однокласників як з математики, так і з фізики. Але його не задовольняли схоластичні методи, які панували в цьому закладі. «Він відмовлявся від загальноновизнаних методів і шукав нові способи розв'язання простих задач... Нестерпними стали зубріння латинської й грецької мов, рутинна й величезна кількість непотрібних відомостей в інших предметах, казарменний дух гімназії та неучький апломб гімназичних властей... йому запропонували залишити гімназію, оскільки його присутність руйнує в учнів повагу до школи...» [12, 308]. Середню освіту Ейнштейн завершив у кантональній школі маленького швейцарського містечка Аарау. Цей навчальний заклад був одним з передових за методами навчання і за складом викладачів. Ейнштейн навчався там з великим захопленням і, закінчивши школу, без екзаменів вступив до цюріхського політехнікуму.

Американські психологи вивчили життєвий шлях 400 знаменитих людей. Виявилось, що 60 % з них мали у школі серйозні проблеми щодо пристосування до її умов.

Отже, очевидно, було б неправильно подавати пізніше розкриття й утвердження таланту так, що до цього він ніяк себе не проявляв. Імовірніше, що такі прояви були, але вони глушилися несприятливими зовнішніми умовами.

Обдарованість – наявність у людини сприятливих задатків і здібностей до якого-небудь одного або декількох видів діяльності. Про людину судять згідно з характером розвитку її здібностей і оволодіння знаннями, навичками, уміннями, беручи до уваги успіхи, рівень досягнень у професійній практиці. Пізнавальні потреби є головною умовою розвитку обдарованості.

Здібність – особливості людини, що дозволяють їй успішно оволодіти тим чи іншим видом діяльності, професією, удосконалюватись, ефективно виконувати функціональні обов'язки в складних ситуаціях.

Талант – система якостей, особливостей, що дозволяє особистості досягти видатних успіхів в оригінальному здійсненні творчої діяльності.

Висновок. Таким чином, аналізуючи роботу соціального педагога з обдарованими дітьми, доречно сказати, що соціально-психологічний та соціально-інтегративний підходи позитивно сприяють на соціально-педагогічну діяльності в навчальних закладах; соціальний захист обдарованої дитини базується на врахуванні провідних підходів: охоронно-захисного, соціально-педагогічного, соціально-психологічного, соціально-інтегративного, що надає сприятливі умови для роботи з обдарованими дітьми.

Література:

1. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах / А. Анджейчак // Обдарована дитина. – 2000. – № 5. – С. 8-13.
2. Балл Г. О. Про визначальні характеристики здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі / Г. О. Балл. // Психологія. – К. : Дніпро, 1992. – Вип. 32.
3. Барко В., Панок В., Лазаревський С. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі : Методичні рекомендації / В. Барко., В. Панок., С. Лазаревський. – Тернопіль, 2000. – 85 с.
4. Батори З., Йоо А. Обучение одаренных детей в Венгрии. Перспективы / З. Батори, А. Йоо // Вопросы образования – 1989. – № 1.

5. Гальтон Ф. Наследственность таланта. Ее закону и последствия / Ф. Гальтон. – СПб., 1875. – С. 3.
6. Гільбух Ю. З. Розумово обдарована дитина / Ю. З. Гільбух. – К., 1993. – 77 с.
7. Голуб Т. Виховуємо обдарованих дітей (Батьківський катехізис, або Закони розумно-організованого сімейного виховання школярів) / Т. Голуб // Завуч. – 2004. – № 22. – С. 47-53.
8. МШег І. А. Рзуспою. Тье 8сіепе оШепіаІ Біше. – 1. / І. А. МШег 1969, – Р. 317.
9. Інтелектуальні ігри в початковій школі // Упоряд. Ю. Є. Бардакова. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 192 с.
10. Кащенко В. П. Нужно ли выщелять даровитых детей из общей массы школьников / В. П. Кащенко // Антология педагогической мысли. Вторая половина XIX в. – М., 1990.
11. Освальд В. Великие люди / В. Освальд. – СПб., 1910. – С. 307.
12. Психология : Словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М, 1990. Психологічна діагностика умов формування обдарованості учнів / Метод. реком. – Івано-Франківськ. – С. 212.
13. Платонов К. К. Проблемы способностей / К. К. Платонов. – М., 1972, – С. 128.
14. Сарапулова Є. Виховання обдарованої дитини / Є. Сарапулова // Початкова школа. – 2000. – № 2. – С. 3-5.
16. Сергеева Н. И. Обучение одаренных детей в школах Великобритании / Н. И. Сергеева // Советская педагогика. – 1990. – № 6.
15. Теличко Н. В. Американський досвід роботи з обдарованими дітьми можна використати в Україні / Н. В. Теличко // Обдарована дитина. – 2005. – № 10. – С. 27-35.

В данной статье рассматривается работа социального педагога с одаренными детьми и молодежью в общеобразовательных учебных заведениях. Обращается внимание на социально-психологический и социально-интегрированные подходы к социальной защите одаренных детей и их поддержки, а также особенности социально-педагогической деятельности в учебных заведениях для одаренных детей.

Ключевые слова: одаренный ребенок, талантливый ребенок, способный ребенок, педагогическое сопровождение, «близнецовый» метод, талант.